

*Невідомі сторінки творення
пропам'ятної відзнаки*

Української Галицької Армії

(комбатанський хрест УГА 1928 року)

Олександр Мельник (Київ)

■ Степан Пахолко (Львів)

Серед українських військових відзнак періоду національно-визвольної боротьби 1917—1922 рр. за державну незалежність України, особливе місце займає комбатанський хрест Української Галицької Армії (рис. 1).

*Рис. 1.
Відзнака для військових.*

Відзнака була встановлена у серпні 1928 р. колегією старшин УГА для всіх старшин, підстаршин та вояків УГА, а також цивільних осіб, що не служили в УГА, але були переслідувані польською владою за участь у державних органах влади Західно-Української Народної Республіки.

Після тривалих переговорів відзнака була випущена комітетом старшин УГА та представників української військової еміграції у Відні [1].

Ймовірно, що тривалі переговори були пов'язані із затвердженням проекту відзнаки на яку, мабуть, був оголошений конкурс. Як правило, комбатанські хрести мають мілітарний, бойовий вигляд, що проявляється у сполуці хреста з мечами, шоломом чи іншою зброєю та державними символами. На пропам'ятній військовій відзнаці УГА цього не вдалося здійснити з огляду на польську окупацію Галичини та пов'язані з нею переслідування [2]. Та проекти такі були...

Авторам вдалося виявити декілька таких проектів цієї відзнаки, які, на жаль, не були реалізовані [7] (рис. 13, 14, 15 б).

А в переліку експонатів військово-історичних пам'яток з музею НТШ у Львові (Наукове товариство ім. Шевченка), складеного Пастернаком у 1937 р., зазначено «коробка відзнак УГА в пробних стадіях роботи 15 шт.» [3]. На щастя, частина цих «пробних стадій роботи» (9 примірників) збереглися в Київському музеї історії України та 2 примірники у приватній збірці.

Можна припустити, що частина вояків хотіла бачити пропам'ятну відзнаку більш мілітарною та національно спрямованою. Мабуть тому пропонувався варіант з написом «За Україну, за волю, за честь і славу» на лицевій стороні та з різними варіантами кріплення чи нумерації [8] (рис. 3—12).

«Пропам'ятна воєнна відзнака» УГА (Комбатанський хрест 1928 р.) безперечно є високохудожньою фалеристичною пам'яткою часів визвольних змагань, однак авторство її творця тривалий час не вдавалося встановити. Взагалі, з'ясування авторства відзнаки – неабияка удача дослідника, якій передують тривалий та кропіткий пошук. Перша виявлена згадка про автора відзнаки була подана

у літопису «Червоної Калини» за 1936 р. в біографії відомого українського різьбяр та скульптора Михайла Бринського (1883—1957) – автора ряду високохудожніх фалеристичних пам'яток та пам'ятників полеглим воїнам-героям Визвольних змагань 1917–1922 рр. [4].

Виготовила відзнаку фірма емалевих предметів “Geschiermeister”, Jozefstadtestr.8 у Відні влітку 1928 р. під наглядом от. Клюна і пор. д-ра Івана Гижі.

Перші нагороди вручив генерал Кравс колишнім воякам УГА, що проживали у Відні.

А в церкві св. Варвари була відкрита пропам'ятна таблиця для вшанування пам'яті загиблих вояків і “завішено” в ній відзнаку ч.1[1].

Конфігурацію хреста, згідно заяви сотника Зубрицького, запозичено з церкви Б. Хмельницького у Суботіві [2].

Статут “Пропам'ятної Воєнної Відзнаки УГА” виготовила “Молода Громада” в 1927 р. [5].

Існує два види кріплення: на бинді (стрічці) розміром 33x33 мм та на голці, розміром 17x17 мм. («фрачний» варіант)[9] (рис. 1).

За спогадами ветеранів УГА відзнаки з кріпленням на гвинті перероблялись на індивідуальне замовлення фірмою І. Кузьмича у Львові (припаювався гвинт замість шпильки)

Стрічки до відзнаки виготовляли студентки Львівського університету Марія Кравців та Марія Чиж на вул. Пулавських, 8 у Львові [5].

Відзнака була повторно випущена (перевидана) у 1938 р. Колегією пропам'ятної Воєнної Відзнаки УГА з нагоди святкування 10-річчя «Української Стрілецької Громади» в Канаді «в кількості кількох тисяч», розміром 35x35мм. та 15x15мм. («фрачний» варіант) [6] (рис. 2).

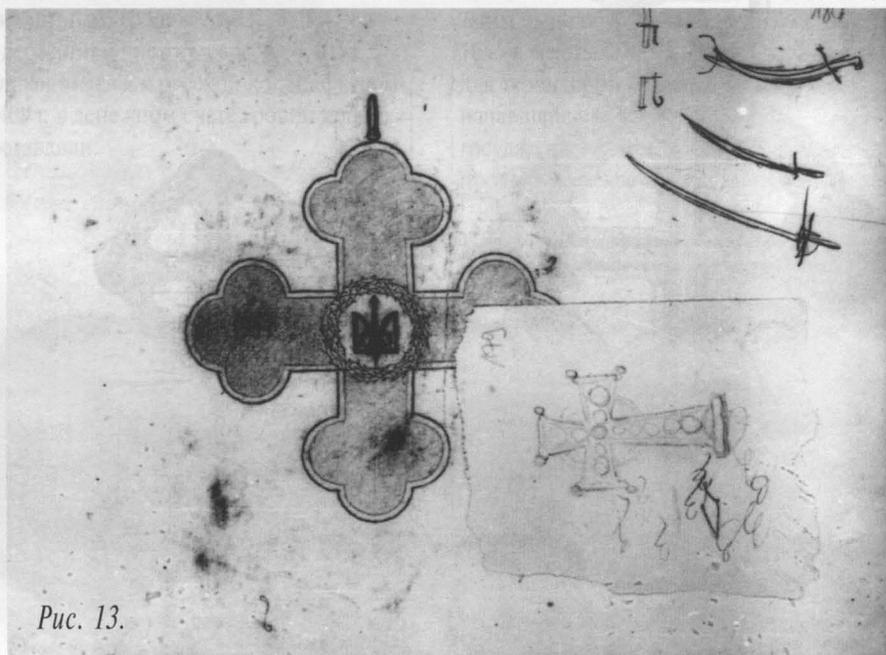

Рис. 13.

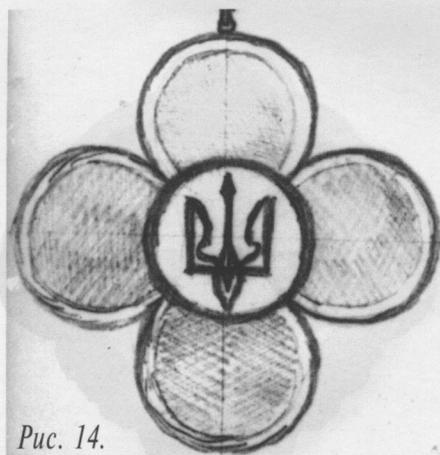

Рис. 14.

Ось з як описує цю відзнаку д-р Роман Климкевич: «Сьогодні вже не час змінити вигляд цієї все таки гарної та виразистої відзнаки, бо вона сталася в своєму дотеперішньому вигляді одним із цінних надбань української духовності та має вже за собою традицію трьох десятиріч. На протязі тридцятиліття значно поширилося її значення і в сучасності вона являється

не тільки комбатанським хрестом, але теж символом цілої УГА поруч золотого лева ЗУНР і тризуба і як така видніє вона численних обгортках книг, обкладинках журналів, листівках, недержавних марках і т. д. Часове заломання Визвольних Змагань і повоєнне лихоліття не дозволили учасникам УГА користуватися заслуженими відзначеннями ЗУНР і її геройської армії і тому Пропам'ятна воєнна відзнака має глибший зміст, ніж комбатанський хрест – вона в дійсності відзначення за бої й походи в складі Української Галицької Армії» [2].

Джерела та література:

1. Палій А. Товариство “Молода Громада” у Львові // Українська Галицька Армія у 40-річчя її участі у визвольних змаганнях в 1919—1920 рр. Вінніпег. 1958. – Ч. 2. – С. 185—188.
2. Климкевич Р. Відзначення УГА // Українська Галицька Армія у 40-річчя її

участі у визвольних змаганнях в 1919—1920 рр. // Вінніпег, 1958. – Ч. 2. – С. 262-265.

3. ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 788, арк. 24, №. 729 (опис Пастернака 1937 р.)

4. Різьбар М. Брянський // Літопис “Червоної Калини”. – 1936 р. – Ч. 11.

5. Книш З. Далекий приціл. Епілог Листопадових подій. Ст. 292, 303, 307 // Срібна Сурма. – Торонто, 1967.

6. Ювілей 10-річчя УСГ в Канаді. Українська Стрілецька Громада в Канаді 1928—1938 // Сакстун, Канада, 1939. – С. 11, 35.

7. ЦДІА України у Львові (фотокопії з Варшавської бібліотеки-уточнити)

8. МІУ в Києві. Інв. №. 1431-1760-1768.

9. Семотюк Я. Українські військові відзнаки // Торонто, 1991. – С. 3 8.

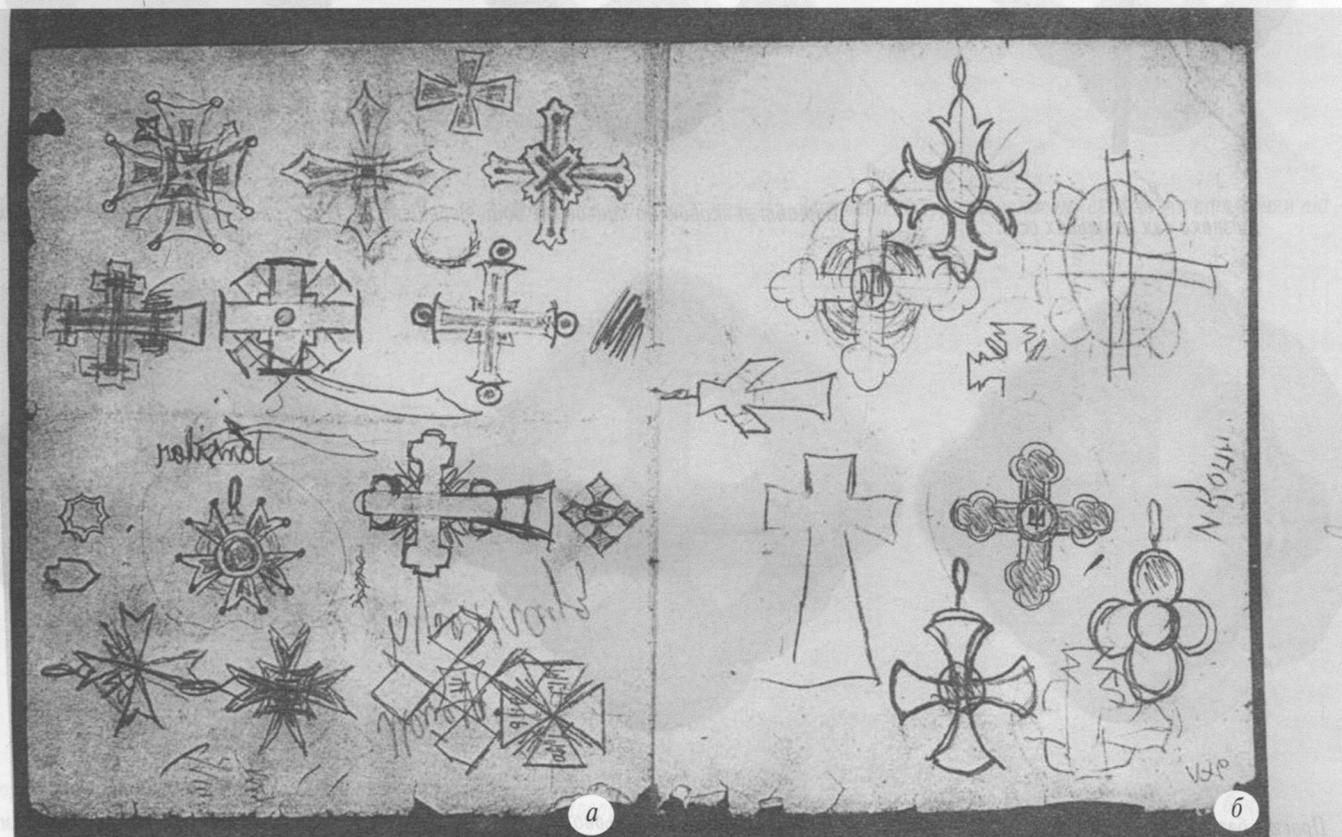

Рис. 15.

Рис. 7.

Варіант зі скобою на лицьовому боці. Зворотна сторона без напису, з номером.

Рис. 2.

Відзнака для цивільних осіб.

Рис. 8.

Варіант зі скобою на лицьовому боці. Зворотна сторона з написом та номером відзнаки.

Рис. 3.

Проект без кріплення та номеру відзнаки.

Рис. 9.

Варіант зі скобою на лицьовому боці. Зворотна сторона з написом, номером, та кільцем для кріплення.

Рис. 4.

Не прорізаний варіант без номеру відзнаки.
Кріплення під кільце.

Рис. 10.

Варіант з емаллю двох кольорів. Зворотна сторона з написом і скобою для кріплення.

Рис. 5.

Не прорізаний варіант без напису та без номеру відзнаки. Кріплення – пластина.

Рис. 11.

Варіант з емаллю одного кольору. Зворотна сторона з написом, скобою та кріпленням під кільце.

Рис. 6.

Прорізаний варіант без напису, з відмінним номером. Кріплення – пластина.

Рис. 12.

Не прорізаний варіанти з обідком по контуру, без написів на зворотному боці.

